

У перший же рік роботи експедиції, створеної з метою дослідження черняхівських пам'яток Київщини, були відкриті місцезнаходження з керамікою київського типу. Ці старожитності в той час були маловідомі і практично не досліджені. Саме ці матеріали на довгі роки стали об'єктом уваги експедиції, а головною проблемою — їх взаємозв'язки із синхронними черняхівськими пам'ятками та старожитностями 3-ї чверті I тис. н. е., які їх заступили.

Одним із досягнень експедиції є відкриття понад 100 нових пам'яток у басейні р. Стугна та створення археологічної карти регіону. Метод суцільної розвідки мікрорегіону дав змогу застосувати ландшафтний підхід, здійснити реконструкцію локального заселення в динаміці, а також провести порівняльне вивчення пам'яток. Розкопки поселення Обухів-2, що охоплює весь діапазон ранньослов'янських культур передкиєворуського періоду, дали змогу виявити послідовність зміни культур та по-новому підійти до висвітлення низки проблем стародавньої історії України.

З 1987 р. під керівництвом Н.М. Кравченко почалося систематичне вивчення Фастівсь-

кого р-ну (Київська обл.). Разом з археологічними дослідженнями вона брала активну участь у створенні краєзнавчого музею. Матеріали розкопок стали основою археологічної експозиції. Удалося також віднайти етнографічні матеріали та історичні реліквії.

Останні роки життя Н.М. Кравченко пов'язані з Київським інститутом «Слов'янський університет». Активна життєва позиція, стійкість і мужність не дозволили їй схилитися перед тривалою та важкою хворобою. Н.М. Кравченко працювала до останніх днів життя. Вона брала активну участь у розробці історіософських і методологічних проблем, зокрема, у підготовці курсу лекцій «Вступ до історії».

Талановитий педагог, Н.М. Кравченко підготувала чималий контингент фахівців — педагогів і науковців: істориків, археологів, юристів, культурологів, краєзнавців. Багато з них постійно підтримували з нею творчі та дружні стосунки. Ім'я Надії Михайлівни Кравченко назавжди вписане в історію археологічної славістики. Її талант, доброзичливість і професіоналізм залишаться в пам'яті тих, кому пощастило з нею спілкуватися.

ПАМ'ЯТІ ВАЛЕРІЯ СЕРГІЙОВИЧА ОЛЬХОВСЬКОГО

22 липня 2002 р. помер завідувач відділу скіфо-сарматської археології Інституту археології РАН, заступник головного редактора журналу «Российская археология», доктор історичних наук Валерій Сергійович Ольховський. Наша наука загубила одного з найталановитіших учених, який знаходився в порі розквіту, людину, яка відрізнялася чуйністю, відкритістю (усі, хто приїздив до Москви, знали, що знайдуть притулок, розуміння і в редакційній кімнаті відповідального секретаря журналу, і в нього вдома). Разом з тим, він був принциповим і авторитетним науковцем, у працях якого відчувалось і знання археологічних джерел, і розуміння історичного контексту, і самостійність висновків, і широкі, іноді парадоксальні узагальнення.

Кілька місяців не дожив Валерій Сергійович до свого 50-річчя. Народився він 27 грудня 1952 р. у с. Певек (Чукотський національний округ, Російська Федерація) у родині військовослужбовця. У 1970—1975 рр. на-

вчався на історичному факультеті МДУ ім. М.В. Ломоносова зі спеціалізацією на кафедрі археології, а в 1975—1978 рр. — в аспірантурі історичного факультету МДУ, по закінченні якої в 1979 р. захистив кандидатську дисертацію за темою «Похоронні обряди населення степової Скіфії (VII—III ст. до н. е.)». З 1979 по 1981 р. В.С. Ольховський працював старшим викладачем кафедри історії СРСР і загальної історії Вищої комсомольської школи при ЦК ВЛКСМ, продовжуючи співробітництво з кафедрою археології МДУ. У липні 1981 р. він перейшов на роботу в Інститут археології РАН, де і працював до кінця життя.

Валерій був прекрасним польовиком, представником того покоління археологів, які люблять поле з його труднощами, важкою, але цікавою роботою. З 1971 по 1975 р. він був співробітником ряду експедицій, що працювали в Нечорнозем'ї, Північному Причорномор'ї, Південному Сибіру і на Північному Кавказі. Його талант організатора проявився і в Україні — у 1976—1988 рр. він керував спочатку Степовим загonom Кримської експедиції МДУ, а потім — Кримською степовою експедицією ІА РАН, здійснюючи успішні дослідження пам'яток доби раннього заліза.

Основні наукові інтереси В.С. Ольховського були пов'язані з розробкою проблем теорії і систематики поховально-поминальної обрядовості, культів і ритуалів скіфів і сарматів, монументального мистецтва кочовиків євразійських степів доби раннього заліза. Він був визнаним фахівцем у вивченні євразійських старожитностей. У 2000 р. В.С. Ольховський був обраний членом-кореспондентом Німецького археологічного інституту (Берлін). Він опублікував 135 праць, у тому числі 3 монографії. Усі три ґрунтуються в основному на матеріалі з території України. Він був учасником і доповідачем на багатьох російських, а також міжнародних конференціях, конгресах, круглих столах і симпозиумах, у тому числі на трьох щорічних зус-

річах Європейської асоціації археологів, із задоволенням приїздив на конференції, що проводилися в Україні.

У Валерія Сергійовича вистачало енергії не тільки на наукову, а й на науково-організаційну роботу: він був членом оргкомітету ряду конференцій, головою Ради молодих учених ІА РАН (1982—1986), секретарем проблемної ради «Скіфо-сибірський світ», відповідальним секретарем щорічника «Історико-археологічний альманах», членом редколегії (з 1991 р.) і відповідальним секретарем, а з 2002 р. — заступником головного редактора журналу «Российская археология». З лютого 2002 р., після блискучого захисту докторської дисертації він став завідувачем відділу скіфо-сарматської археології ІА РАН.

Життя В.С. Ольховського було тісно пов'язане з Україною. Після закінчення університету, коли встало питання про вступ до аспірантури в Інститут археології АН України і він з'явився в Києві, майбутнього аспіранта дуже тепло зустріли Олексій Іванович Тереножкін та Варвара Андріївна Іллінська. З того часу його наукові інтереси лежали у площині дослідження археологічних пам'яток раннього залізного віку України. Зі 135 праць Валерія Сергійовича третина присвячена давньому минулому нашої країни, чотири з них написані українською мовою. Він часто згадував про те, що Ольховські походять з Харківщини. Дійсно, серед списків дворян першої половини XIX ст. Валківського повіту Харківської губ. згадуються Ольховські. Представники цього роду навіть були серед дворянських предводителів. Не знаю, чи є нащадки цього роду в Україні нині, але друзів у Валерія Сергійовича Ольховського в Україні залишилося дуже багато, і звістка про його смерть стала для нас шоком. Єдиною втіхою можна вважати те, що пам'ять про цю світлу добру шляхетну людину залишиться не тільки в серцях його близьких, а й у нас — його колег, товаришів, друзів.

Н.А. ГАВРИЛЮК

І.С. Піоро

УСЕ ТВОРЧЕ ЖИТТЯ — НАУЦІ АРХЕОЛОГІЇ (Пам'яті В.В. Кропоткіна)

2 лютого 2002 р. виповнилося б 80 років видатному російському археологу Владиславу Всеволодовичу Кропоткіну. Він походив із найвищого кола спадкової інтелігенції, належав до старовинного князівського роду, од-

ним із найвідоміших представників якого, між іншим, був революціонер-анархіст П.О. Кропоткін. Саме завдяки належності до цього соціального середовища та властивостям успадкованого генотипу Владислав Все-